

Stulecie plebiscytu na Górnym Śląsku

20 marca przypadała setna rocznica jednego z najważniejszych wydarzeń w historii Górnego Śląska. Chodzi o plebiscyt przeprowadzony w tym regionie, który miał decydować o jego przynależności państwowej. Warto prześledzić, jaki przebieg miało to wydarzenie na terenie Łazisk stanowiących wówczas trzy odrębne gminy. Po zakończeniu I wojny światowej i odrodzeniu się państwa polskiego, doszło do polsko-niemieckiej rywalizacji o Górny Śląsk. Jego elementem było m.in. zakończone klęską, wywołane przez stronę polską, I powstanie śląskie w 1919 roku oraz II powstanie śląskie rok później, zakończone częściowym sukcesem. Jednak decyzją międzynarodowych władz o przyszłości regionu miał przesądzić plebiscyt, czyli powszechne głosowanie za jego przynależnością państwową, wyznaczony na 20 marca 1921 roku. Jeszcze w 1920 roku na terenie Łazisk powstały zarówno polskie, jak i niemieckie komitety plebiscytowe. Dla przykładu w Łaziskach Dolnych w skład Polskiego Komitetu Plebiscytowego weszli: Franciszek Piecha (przewodniczący), Józef Gorszczyński (zastępca) oraz Jan Karwat, Teodor Moroń i Józef Suchy. Natomiast komitet niemiecki stanowili: Józef Filipczyk (przewodniczący), Tomasz Jabłka (zastępca) oraz Wilhelm Filipczyk i Józef Zielonkowski. Ten ostatni był kierownikiem miejscowej szkoły. W Łaziskach Średnich na czele polskiego komitetu stał Walenty Cieślik, późniejszy poseł na Sejm RP. W Łaziskach Górnych jednym z działaczy polskiego komitetu był Franciszek Kalisz. Z kolei jednym z ważniejszych polskich aktywistów plebiscytowych w całym re-

gionie był Jan Gondzik, urodzony w Łaziskach Dolnych, lekarz dentysta. Powołano też na terenie Łazisk Straż Gminną (Gemeinde Wache), która pilnowała porządku m.in. w okresie głosowania. Jeden z jej członków – powstaniec Juliusz Palka, został skrytobójczo zastrzelony w czasie patrolu na Bradzie, jeszcze we

obszarach dworskich (podlegających księciu pszczyńskiemu), przedstawiamy w tabeli poniżej.

Jak wynika z zestawienia, zdecydowana większość łaziszczan zagłosowała za przynależnością do państwa polskiego, w odróżnieniu np. od najbliższego wówczas miasta – Mikołowa. Ponadto odsetek głosów

Łaziska Straż Gminna w okresie plebiscytu

wrzeźniu 1920 roku. W samym plebiscycie głosować mogły osoby, które odpowiednio wcześniej ukończyły 20. rok życia, również te, które urodziły się na obszarze plebiscytowym, a zamieszkiwały w innym regionie. Wyniki tego głosowania w łaziskich gminach oraz tutejszych

oddanych za Polską był w Łaziskach wyższy niż w całym powiecie pszczyńskim (74,2%). Mimo takiego wyniku, w początkowych planach podziału Górnego Śląska po plebiscycie, obszar ten miał przypaść Niemcom. Wynikało to z tzw. linii Percival – de Marinis. Według niej łaziskie gminy stanowiły wyjątek i zostać przyłączone do Niemiec, podczas gdy niemal cała ziemia pszczyńska miała zostać przekazana Polsce, łącznie np. z pobliskim Mikołowem, Orzeszem czy Wyrami. Wyjątek ten wynikał z chęci podporządkowania przez państwo niemieckie łaziskich zakładów przemysłowych (kopalnie, elektrownia, zakład produkcji materiałów wybuchowych). Ogólne niezadowolenie strony polskiej z wyniku plebiscytu w całym regionie spowodowało wybuch III powstania śląskiego w maju 1921 roku. Po jego sukcesie i pertraktacjach rozejmowych nastąpił ostateczny podział Górnego Śląska, którego dokonała Międzysojusznica Komisja Rządząca i Plebiscytowa na Górnym Śląsku 12 października 1921 roku. Powiat pszczyński wraz ze znajdującymi się na jego terenie łaziskimi gminami przypadł Polsce. Oficjalne przyłączenie części Górnego Śląska do państwa polskiego nastąpiło 29 czerwca 1922 roku. Dla łaziszczan rozpoczął się nowy etap w historii.

Nazwa miejscowości (polska i urzędowa-niemiecka)	Liczba osób uprawnionych	Liczba głosujących (frekwencja)	Głosy oddane za Polską	Głosy oddane za Niemcami	Głosy unieważnione
Łaziska Górne/Ober Lazisk (gmina)	1423	1391 (97%)	1165 (83%)	212 (15%)	14 (2%)
Łaziska Górne (obszar dworski)	541	521 (96%)	433 (83%)	87 (16%)	1 (1%)
Łaziska Średnie/Mittel Lazisk (gmina)	774	749 (96%)	580 (77%)	166 (22%)	3 (1%)
Łaziska Średnie (obszar dworski)	462	440 (95%)	269 (61%)	171 (39%)	0 (0%)
Łaziska Dolne/Nieder Lazisk (gmina)	732	718 (98%)	659 (91%)	59 (9%)	0 (0%)
Razem	3932	3819 (97%)	3106 (81%)	695 (18%)	18 (1%)

dr Marcin Rudy
Towarzystwo Przyjaciół Łazisk